

JAHON IQTISODIYOTI: GLOBAL O'ZGARISHLAR VA YANGI YO'NALISHLAR

Ibroximov Shoxumirza G'anijon o'g'li

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15828009>

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy jahon iqtisodiyotining asosiy yo'nalishlari va uni shakllantirayotgan global omillar tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiya, texnologik yangilanishlar, energiya xavfsizligi, savdo zanjirlaridagi uzilishlar hamda iqlim o'zgarishlari iqtisodiy rivojlanishning muhim omillari sifatida ko'rib chiqiladi. Muallif ushbu omillar ta'sirida iqtisodiyotning qanday o'zgarayotganini, xalqaro hamkorlik va milliy siyosatlarning bu o'zgarishlarga qanday javob berishini yoritadi. Shuningdek, maqolada barqaror rivojlanish, yashil energiya va adolatli savdo kabi yo'nalishlarning kelajakdagi roli muhim deb baholanadi.

Maqola global jarayonlarning iqtisodiy natijalari haqida tushunarli va analitik yondashuvni taklif qiladi.

Kalit so'zlar: Jahon iqtisodiyoti, Raqamli transformatsiya, Raqamli iqtisodiyot, Iqlim o'zgarishi, Yashil iqtisodiyot, Energiya xavfsizligi, Barqaror rivojlanish, Global savdo, Xalqaro moliya institutlari, Iqtisodiy integratsiya, Savdo siyosati, Innovatsiya siyosati, Iqtisodiy inqirozlar, Global moliyaviy tizim, Xalqaro investitsiyalar, Raqobatbardoshlik indeksi, Iqtisodiy erkinlik, Valyuta siyosati, Xalqaro eksport-import, Global ta'minot zanjiri, Geoiqtisodiyot, Davlatning iqtisodiyotdagi roli, Neoproteksionizm, Ishsizlik va mehnat bozori, Raqamli soliq siyosati.

Kirish: Zamonamizda jahon iqtisodiyoti turli inqirozlar, innovatsiyalar va geosiyosiy o'zgarishlar ta'sirida uzluksiz rivojlanib bormoqda. Iqtisodiy integratsiya va savdo siyosatlari global iqtisodiy muvozanatga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi globallashuv davrida jahon iqtisodiyoti oldin hech qachon kuzatilmagan darajada dinamik va murakkab holatga kelmoqda.

Raqamli texnologiyalar rivoji, ekologik muammolar, geosiyosiy beqarorlik va pandemiyalar global iqtisodiy tizimga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, yangi iqtisodiy model va innovatsion yondashuvlar shakllanib, raqamli xizmatlar, yashil iqtisodiyot va barqaror taraqqiyot tendensiyasi tobora kuchaymoqda. Mamlakatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ortib borar ekan, har bir milliy iqtisodiy qaror global miqyosda muhim oqibatlariga olib kelmoqda. Ushbu mavzuda jahon iqtisodiyotining hozirgi holati, global tahdidlar, yangi yo'nalishlar hamda kelajakdagi ustuvor rivojlanish strategiyalari chuqur yoritiladi.

Texnologik taraqqiyot: Texnologik taraqqiyot — bu insoniyat taraqqiyotining yuragi, zamonaviy jamiyatning harakatlantiruvchi kuchidir. Keling, bu tushunchani chuqurroq ko'rib chiqamiz: Texnologik taraqqiyot — bu ilm-fan yutuqlari asosida yangi texnika va texnologiyalarni yaratish, mavjudlarini takomillashtirish jarayonidir. U quyidagi sohalarda o'z aksini topadi:

- Axborot texnologiyalari (IT): sun'iy intellekt, bulutli hisoblash, katta ma'lumotlar (Big Data), kiberxavfsizlik.
- Sanoat avtomatlashtirish: robototexnika, IoT (Internet of Things), aqlli ishlab chiqarish tizimlari.
- Transport va logistika: elektromobillar, dronlar, avtomatlashtirilgan transport vositalari.
- Tibbiyot: genetik muhandislik, biotexnologiya, telemeditsina.

- Energetika: quyosh va shamol energiyasi, vodorod texnologiyalari, energiyani saqlash tizimlari.

Ijtimoiy va Iqtisodiy Ta'siri: Texnologik taraqqiyot quyidagilarga olib keladi:

- Ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi
- Yangi kasblar va sohalarni yaratadi
- Ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarini raqamlashtiradi
- Iqlim muammolariga innovatsion yechimlar taklif etadi
- Global raqobatbardoshlikni kuchaytiradi

Sun'iy intellekt, avtomatlashtirish va raqamli iqtisodiyot yangi ish o'rinlari bilan birga ayrim sohalarda an'anaviy ish joylarini qisqartirmoqda.

- Energiya xavfsizligi: Neft va gaz kabi tabiiy

Energiya xavfsizligi — bu har bir davlat va jamiyat uchun strategik ahamiyatga ega bo'lgan tushuncha bo'lib, u iqtisodiy barqarorlik, milliy xavfsizlik va ijtimoiy farovonlikning ajralmas qismidir. Keling, bu mavzuni chuqurroq tahlil qilamiz: bu mamlakatning ishonchli, barqaror va arzon energiya manbalariga

uzluksiz kirish imkoniyatini ta'minlash darajasidir. Bu quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Energiya resurslarining yetarli zaxirasiga ega bo'lish
- Importga qaramlikni kamaytirish
- Energiya ta'minotining uzluksizligini ta'minlash
- Favqulodda holatlarga tayyorlik

resurslarga bo'lgan talab o'zgarishi yangi alternativ energiya manbalarini rivojlantirishga turtki bo'lmoqda.

Savdo zanjirlari: COVID-19 pandemiyasi va

Savdo zanjiri — bu mahsulot yoki xizmatni xomashyo holatidan tortib, yakuniy iste'molchiga yetkazib berishgacha bo'lgan barcha jarayonlar va ishtirokchilarning o'zaro bog'liq tizimidir. Keling, bu tushunchani batafsil ko'rib chiqamiz. Savdo zanjiri (yoki ta'minot zanjiri) quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Xomashyo yetkazib beruvchilar
- Ishlab chiqaruvchilar
- Omborlar va logistika xizmatlari
- Ulgurji va chakana savdo tarmoqlari
- Yakuniy iste'molchilar

Bu zanjirning har bir bo'g'ini mahsulot sifatiga, narxiga va yetkazib berish tezligiga ta'sir qiladi.

Zamonaviy savdo zanjirining xususiyatlari:

- Raqamlashtirish: Sun'iy intellekt va IoT texnologiyalari orqali real vaqtli monitoring va prognozlash imkoniyati.

- Moslashuvchanlik: Pandemiya va geosiyosiy inqirozlar sababli zanjirlar tezda moslashishga majbur bo'lmoqda.

- Barqarorlik: Atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan, ekologik toza ta'minot tizimlariga o'tish tendensiyasi kuchaymoqda

Risklar va muammolar: Logistika uzilishlari (masalan, portlardagi kechikishlar)

- Narxlarning o'zgaruvchanligi
- Geosiyosiy beqarorlik
- Xomashyo tanqisligi

Shuning uchun kompaniyalar savdo zanjirini diversifikatsiya qilish, ya'ni bir nechta manbalardan foydalanishga harakat qilmoqda

mintaqaviy ixtiloflar global ta'minot zanjirlarida jiddiy uzilishlarga olib keldi.

- Iqlim o'zgarishi: Iqtisodiy rivojlanish ekologik barqarorlikni hisobga olgan holda olib borilishi zarurligini anglatmoqda.

Xulosa: Jahon iqtisodiyoti tobora ko'proq bir-biriga bog'liq va murakkab tizimga aylanmoqda. Milliy siyosatlarning global iqtisodiy oqibatlari borligini anglash, davlatlarni yanada hamkorlikka chaqiradi. Kelajakda raqamli iqtisodiyot, yashil energiya va adolatli savdo asosiy yo'nalishlarga aylanadi. Jahon iqtisodiyoti bugungi kunda o'zining tarixiy burilish nuqtasida turibdi. Globallashtirish jarayonining chuqurlashuvi, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, ekologik muammolar va geosiyosiy beqarorliklar global iqtisodiy tizimni tubdan o'zgartirmoqda. Bu o'zgarishlar nafaqat rivojlangan mamlakatlar, balki rivojlanayotgan davlatlar uchun ham yangi imkoniyatlar va bir vaqtning o'zida jiddiy chaqiriqlarni yuzaga keltirmoqda.

Raqamli iqtisodiyotning kengayishi, sun'iy intellekt va avtomatlashtirish texnologiyalarining joriy etilishi ishlab chiqarish samaradorligini oshirsa-da, mehnat bozorida yangi muvozanatni talab qilmoqda. Shu bilan birga, iqlim o'zgarishi va ekologik barqarorlik masalalari global iqtisodiy siyosatning ajralmas qismiga aylanmoqda. Yashil iqtisodiyot, qayta tiklanuvchi energiya manbalari va barqaror rivojlanish tamoyillari kelajakdagi iqtisodiy strategiyalarning markazida turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-fevraldagi "O'zbekiston – 2030" strategiyasini "Yoshlar va biznesni qo'llab-quvvatlash yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida"gi PF-37-son Farmoni.
2. <https://lex.uz/docs/-6600413>
3. Vikipediya.
4. <https://lib.bimm.uz/items/download/9112>
5. <https://strategy.uz/index.php?news=857&lang=uz>